

DE TOORTS

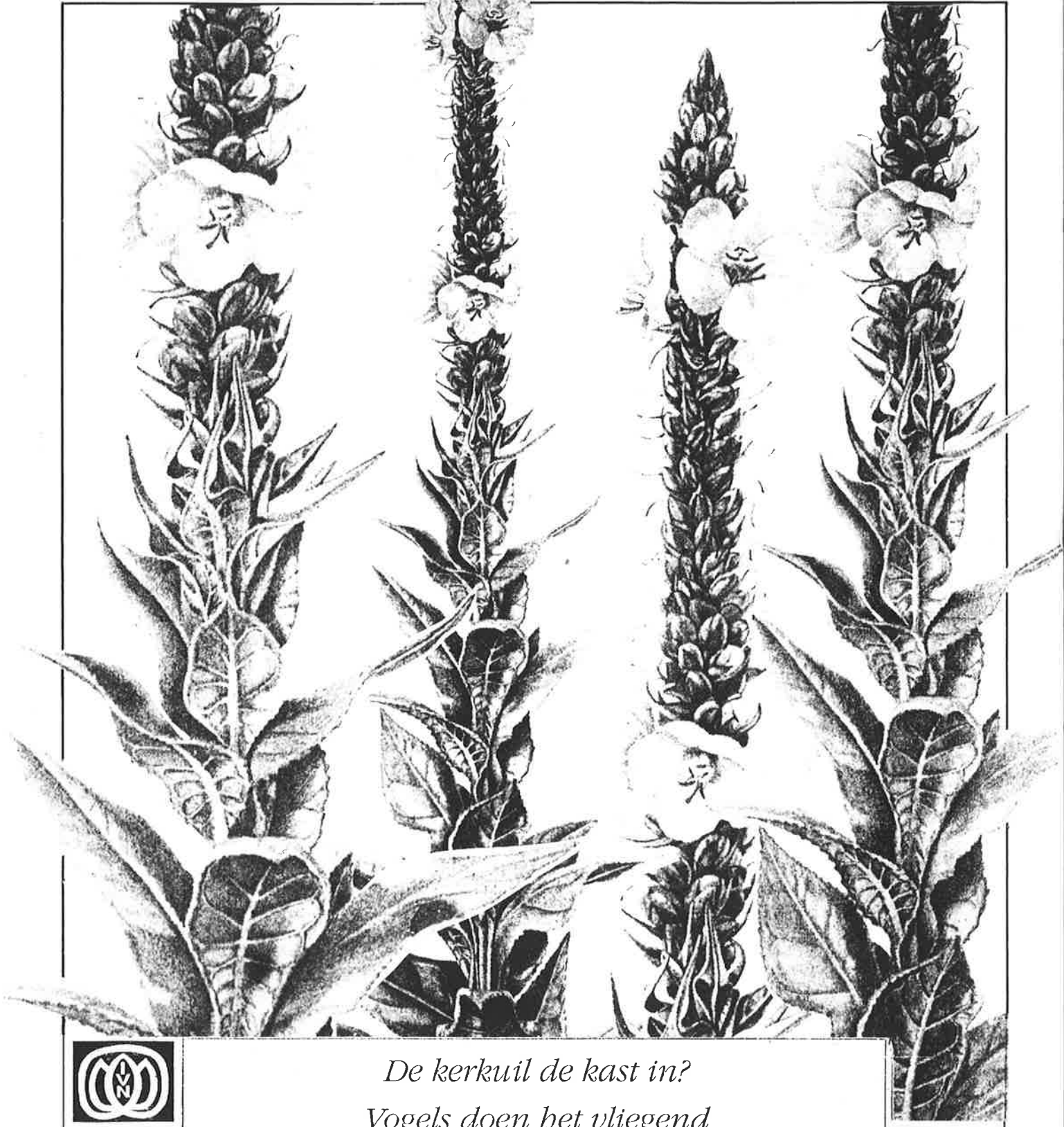
34

April

1994, 12E JAARGANG

Contactblad van het IVN

afdeling Haarlem en omstreken

*De kerkuil de kast in?
Vogels doen het vliegend
De schietwilg*

IVN ZAKELIJK

"De Toorts" is het contactblad van de IVN afdeling Haarlem en omstreken.
Het IVN (Vereniging voor Natuur- en Milieuedukatie) stelt zich ten doel: Het bevorderen van natuur- en milieubesef, door het organiseren en stimuleren van edukatieve activiteiten in de ruimste zin van het woord.

Bestuur van de afdeling Haarlem en omstreken

Voorzitter

A.P. Hagens, Soestdijkstraat 30, 2012 KS Haarlem, Tel.023-312427

Secretaris

Tijdelijk: Post aan voorzitter A.P. Hagens.
Telefonische informatie door penningmeester Mw.C.C. Allaert.

2e secretaris

Vakant

Penningmeester

Mw. C.C. Allaert, Spaarndamseweg 270 rood, 2021 KB Haarlem, Tel.023-252289

Leden:

H.P.J. van Bakel, De Genestetweg 30, 2061 VC Bloemendaal, Tel.023-257228

Mw. A. Wegman, C.Koetsstraat 58, 2036 AB Haarlem, Tel.023-352224

Jacq. de Jong, F. Netscherstraat 18, 2024 KS Haarlem, Tel. 023-254941

Coördinatoren werkgroepen:

Werkgroep Exkursies: Eric van Bakel, Tel. 023-257228

Werkgroep Publiciteit: Jan Rooymans, Tel. 023-246488

Werkgroep Groene Winkel: Dorien de Jong, Tel. 02510-35849

Werkgroep Kursussen: Anneke Wegman, Tel. 023-352224

Werkgroep Kinderen: Hetty van Halder, Tel. 023-246488

Werkgroep Tentoonstellingen: Jacques de Jong, Tel. 023-254941

Werkgroep "De Toorts": Jacques de Jong, Tel. 023-254941

Jaarbijdrage (Leden en donateurs) f 25,-

Te storten op girorekening 5007954 t.n.v. IVN-afdeling Haarlem en Omstreken.

Leden ontvangen tevens "Mens en natuur" van het landelijk IVN.

Ledenadministratie

Mw. J. de Vries, Zwitserlandstraat 82, 2034 BN Haarlem, Tel. 023-331557

Redactie van "De Toorts"

Mw. Y. Beerthuizen, Mw. C. Dijkman, Jacq. de Jong, Th. Litjens

Redactieadres

Jacq. de Jong, F. Netscherstraat 18, 2024 KS Haarlem, Tel. 023-254941

Distributie van "De Toorts"

Tel. 023-263735

Inhoud

Excursie dag tocht Oostvaardersplassen	4
Oproep gidsen kinderexcursies	5
Kinderhoek	6
Buurtgenoten	8
Eetbare-en/of geneeskrachtige kruiden	11
Wijzigingen ledenbestand	12
Vogels doen het vliegend	13
Van de leestafel	17
Zo maar wat prietpraat	18
Krijgen we in Noord-Holland de kerkuil de kast in?	21
Pieter Vermeulen museum	24
De Schietwilg	25

VAN DE REDAKTIETAFEL

Alweer een jaar voorbij!

Zoals gebruikelijk geeft de redactie u een korte samenvatting van de feitelijkheden over de Toorts in 1993. Het publiceren van de jaarverslagen, gepresenteerd in de algemene ledenvergadering, kon door omstandigheden niet meer in dit Toorts-nummer plaatsvinden.

U zult ons deze voorbarigheid wel vergeven, wanneer wij u alvast wat informatie verschaffen:

- De inhoud werd verrijkt met een rubriek voor kinderen.
- De omslag is met behoud van het vertrouwde Toorts element, geheel opnieuw vormgegeven.

- De Toorts wordt nu gedrukt op chloorvrij geproduceerd papier.
- Ter verhoging van de leesbaarheid wordt de tekst in twee kolommen per pagina breedte opgevoerd.
- Door het drukken op A3 formaat is een fraaiere wijze van nieten in de rug mogelijk.
- Groei in aantal leden en donateurs en deelnemers aan de groen- en gidsencursussen brachten verhoging van de oplage van 300 naar 325 exemplaren per uitgave met zich mee.

- De Toorts wordt gedrukt op de persen van Paswerk,- grafisch bedrijf in Haarlem.
De redactie

Kopij voor het volgende nummer uiterlijk inleveren 1 juli 1994.

excursie

zaterdag 17 september
DAGTOCHT OOSTVAARDERSPLASSEN
ter gelegenheid van het 15-jarig bestaan

Het 15-jarig bestaan van onze afdeling is een goede aanleiding om weer eens iets speciaals te organiseren voor leden en donateurs.

Zaterdag 17 september staat er een bus paraat voor een dagtocht naar de Oostvaardersplassen, met bijna 6000 ha het grootste kleimoeras van NW-Europa. Hoewel het jonge natuurgebied nog volop in ontwikkeling is, geniet het nu al een internationale reputatie, vooral vanwege de grote vogelrijkdom. Het meest aansprekend zijn wel de grote Lepelaar- en de kolossale Aalscholverkolonie en de spontane terugkeer na meer dan een eeuw van de Grote en Kleine Zilverreiger.

Het programma ziet er als volgt uit:

7.30 uur- Vertrek per bus vanaf het Stationsplein in Haarlem

9.00 uur- Busrit o.l.v. een beheerder door het oostelijke droge deel van de Oostvaardersplassen. Met enig geluk krijgen we hier zicht op de vrij rondlopende kuddes Konikpaarden en Heckrunderen. Deze speciaal gefokte rassen zijn nauw verwant aan hun uitgestorven voorouders, de Tarpan en het Oerrund. De kuddes hebben 2 jaar geleden gezelschap gekregen van Edelherten. De grote grazers zorgen voor meer diversiteit in dit uitgestrekte gebied en maken de weg vrij voor veel soorten planten en dieren.

12.00 uur- Koffietafel en eenvoudige lunch in Lelystad Haven.

13.00 uur- Bezoek aan de Knardijk, de internationale vogelboulevard. De dijk en de 2 observatiehutten bieden een weids uitzicht over het open water en de weelderige moerasvegetatie. In deze tijd herbergt het gebied enorme concentraties watervogels die er de rui doorbrengen en krachten opdoen voor de herfsttrek. Bij een gunstige windrichting zijn de vogels van dichtbij goed waar te nemen. Verder is er de mogelijkheid voor een rondwandeling.

16.00 uur- Afsluitende toast op het 15-jarig bestaan in restaurant Graaf Floris te Muiden.

18.00 uur- Aankomst op het Stationsplein in Haarlem.

De dagtocht is uitsluitend voor leden en donateurs. De prijs is feestelijk gehouden: f 25,- p.p., alles inbegrepen.

Aanmelden door het versturen van een ondertekende girobetaalkaart met het verschuldigde bedrag aan:

Eric van Bakel
De Genestetweg 30
2061 VC Bloemendaal

Voor wie alvast meer wil weten over dit gebied: Frans Vera schreef het boek "De Oostvaardersplassen, van spontane natuuruitbarsting tot gerichte natuurontwikkeling". Op heldere wijze worden de natuurontwikkeling vanaf het droogvallen van Zuid-Flevoland en de spectaculaire mogelijkheden voor de toekomst uiteengezet. Ook de flora en fauna, alsmede de inspanningen die zijn gedaan om het gebied veilig te stellen komen uitvoerig aan bod. Deze gezamenlijke uitgave van het tijdschrift Grasduinen en het IVN is rijk voorzien van kleurenfoto's en besluit met een overzicht van de waargenomen planten en dieren. Ondermeer verkrijgbaar in de Groene Winkel, prijs f 35,-.

O E P O P R O E P O P R O E P O P R O E P O P R O
P
R
O
E
P
GIDSEN GEZOCHT VOOR KINDERWANDELINGEN ONDER
SCHOOLTijd DOOR GROENENDAALS BOS
IN HEEMSTEDe
Door natuurlijk verloop onder het huidige
gidsenbestand bestaat er behoefte aan:
nieuwe enthousiaste gidsen die enkele keren
per jaar met basisschoolkinderen uit Heemstede
willen wandelen. Duur per wandeling ongeveer
anderhalf uur. Willen geïnteresseerde (ook pas
begonnen) gidsen zich aanmelden bij de koor-
dinator van het project: Hetty van Halder,
tel. 023 - 246488.
R O E P O P R O E P O P R O E P O P R O E P O P

Eric van Bakel
Simone Leuvenink
de Genestetweg 30
2061 VC Bloemendaal
023-25 72 28

et!

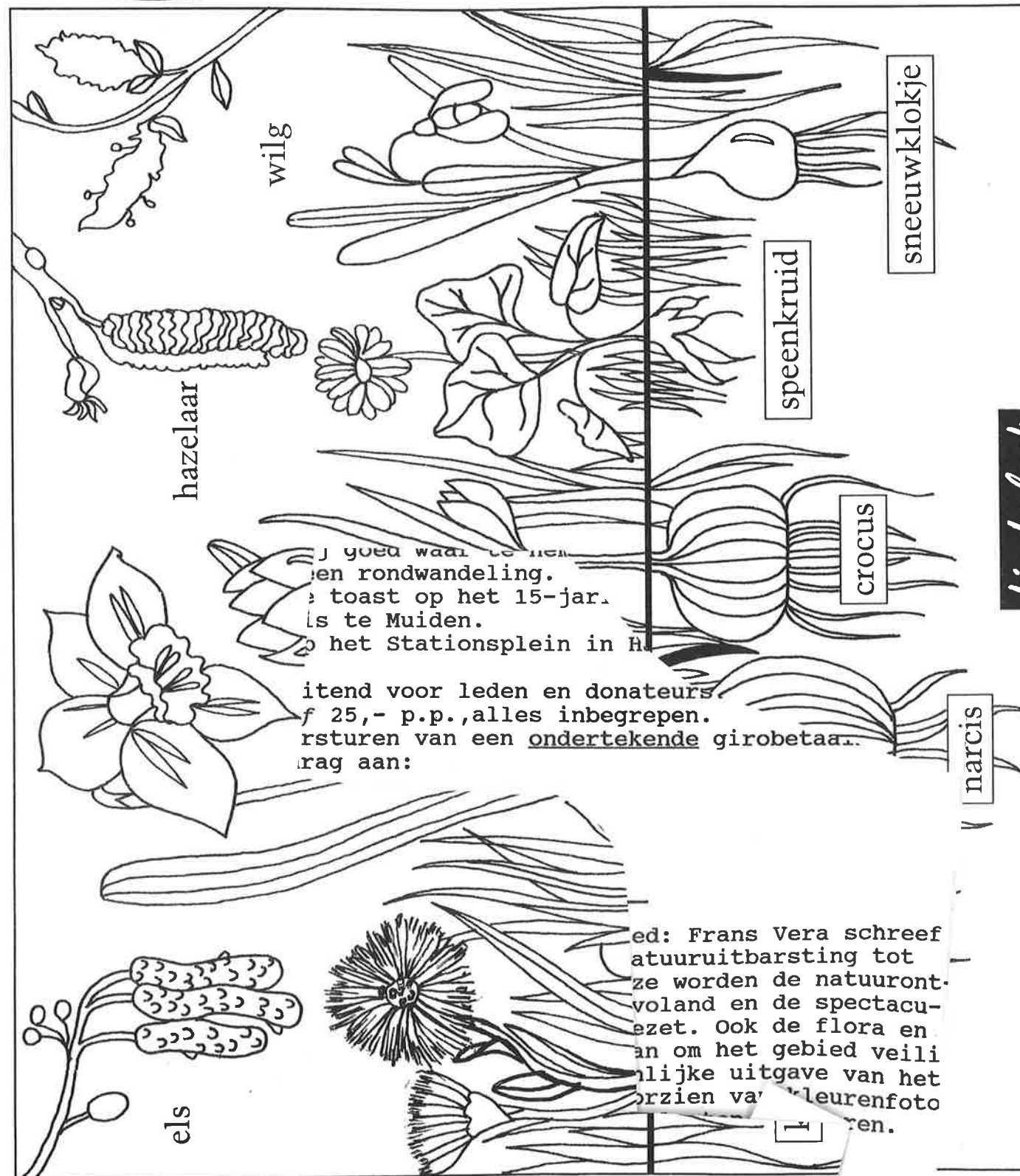
voor de derde v
moet je in het v
Daar maken dar
gras. De mannet
voor de vrouwtje
hoe goed die Kiev
kunnen laten zie

Hoeera, we hebben een dochter!

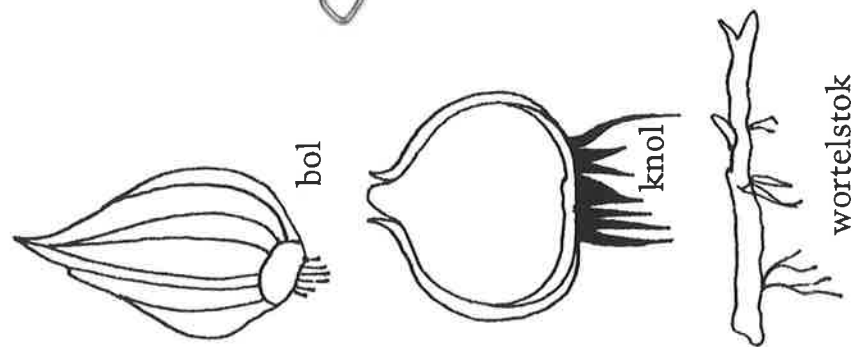
Annemiek

Geboren op 10 december 1993
om 11.12 uur

misschien kunnen de
apperds onder jullie,
een beetje verstand van
gels hebben nóg wel een vo
lenken, die z'n eigen naam
misschien kunnen jullie v
moeders

Als de lente komt
zie je opeens allerlei
plantjes bloeien.
Maar weet je ook wat er **onder**
de grond zit? Kijk dan eens goed
op de plaat hiernaast. Let ook
eens op de verschillende
soorten van katjes. Wat zie je?
Kleur de plaat!

J goed waai te me
en rondwandeling.
toast op het 15-jar.
is te Muiden.
het Stationsplein in H

itend voor leden en donateurs
f 25,- p.p., alles inbegrepen.
rsturen van een ondertekende girobetaal-
rag aan:

ed: Frans Vera schreef
atuuruitbarsting tot
ze worden de natuurront-
voland en de spectacu-
ezet. Ook de flora en
an om het gebied veili-
lijke uitgave van het
orzien van kleurenfoto
ren.

Vogels, die hun eigen naam roepen!

koekoek!

In ons land komen een paar soorten vogels
voor, die hun eigen naam roepen. Natuurlijk is het
niet zo, dat die vogels weten hoe ze heten en dat ze
het leuk vinden om hun eigen naam te roepen.
Nee, wij hebben ze een naam gegeven, die lijkt op
het geluid dat ze maken.

Die roept duidelijk z'n eigen naam: "Koekoek".
Maar als er nu een heel lief vrouwtjeskoekoekje
in de buurt komt raakt hij zó opgewonden dat
hij wel eens "koekoekoek" roept.
Let in het voorjaar maar eens op of je het
hoort.

kra kra!

Een vogel, die jullie
allemaal wel aan z'n
geluid herkennen is de *koekoek*.

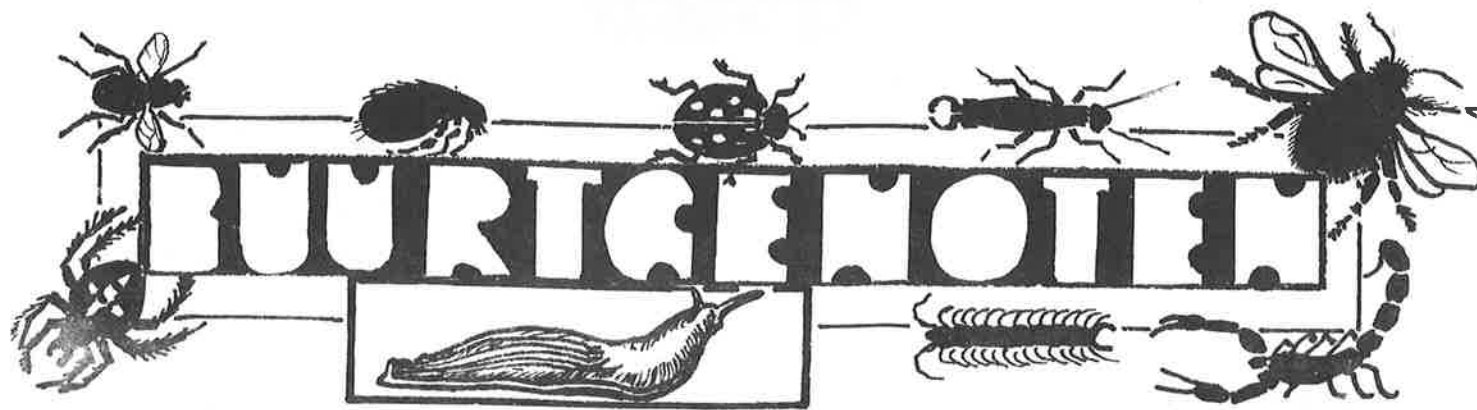
De kraai roept ook
z'n naam: "kraa, kraa".
We horen het wel eens
als zo'n grote
zwarte vogel
overvliegt.

*kiewiet!
kiewiet!*

Voor de derde vogel die z'n eigen naam roept
moet je in het voorjaar naar het weiland gaan.
Daar maken dan de kieviten hun nesten in het
gras. De mannetjes laten hun vliegkunsten
voor de vrouwtjes zien. Moet je eens opletten,
hoe goed die kieviten allerlei vliegkunstjes
kunnen laten zien. Bij dat vliegen roepen ze
dan hun naam: "kiewiet, kiewiet".

Misschien kunnen de
knapperds onder jullie,
die een beetje verstand van
vogels hebben nóg wel een vogel
bedenken, die z'n eigen naam roept.
Of misschien kunnen jullie vaders
en moeders je wel helpen.

De nederige buurtgenoot die hier ten tonele wordt gevoerd is een Bekende Nederlander. Iedereen is hem wel eens tegengekomen en de verschijning van deze glibberige kwant doet menig mens de neus ophalen. De inspiratie voor het middelpunt van deze aflevering heb ik in het Rijksmuseum opgedaan, waar de tentoonstelling "De dageraad der Gouden Eeuw" cultuurminnend Nederland op de been bracht.

In een van de zalen hing een schilderij van Cornelis van Haarlem uit 1592, getiteld "Zondeval". Het moment net voor de overdracht van het appeltje was afgebeeld, en daar zag ik ze, links en rechts voor de voeten van Adam: twee sappige zwarte exemplaren van Arion ater rufus. Gehaat in tuinderskringen en van een bedroevend laag 'even oppakken en knuffelen' gehalte. Mocht u er nog niet achter zijn wie ik bedoel, ik heb het over de grootste slijmerd van het land, de rode c.q. zwarte wegslak.

Als je besluit iets over slakken te vertellen ontkom je niet aan enige selectie. Er zijn nl. zo'n 103.000 soorten slakken, met of zonder onderkomen, en als je in de rangen van de in ons land voorkomende naaktslakken binnen-dringt kom je ook al gauw bij de 20 soorten uit.

Als ik al die soorten zou gaan beschrijven kan ik in m'n eentje de Toorts volkladden. Dat zou te ver voeren, daarom houd ik me maar bij de zwarte wegslak (die dus ook rood kan zijn). Om misverstanden te voorkomen: de zwarte en de rode behoren echt tot dezelfde soort. Het

beest is trouwens ook te vinden in de uitvoering bruin en donkergrijs.

De wegslak behoort tot de naaktslakken. In de loop van de evolutie is hij zijn onderkomen kwijtgeraakt zodat hij bloot en kwetsbaar door het leven glijdt. Aan zijn manier van voortbewegen heeft hij trouwens zijn lidmaatschap van de grote klasse der Gastropoden ofwel buikpotigen te danken. De wegslak heeft een kruipvoet, en met behulp van spiercontracties die als golven over de voetzool lopen beweegt hij zich voort. Het dier loopt niet snel maar wel gesmeerd: de slak glijdt over een slijmspoor van eigen makelij, en voorkomt hiermee dat zijn kwetsbare voet slijt. Ook beschermt het slijm zo goed dat hij met gemak over scherpe voorwerpen kan kuieren zonder daar schade van te ondervinden. De wegslak is niet voor niets een slijmjurk, met z'n weke lichaam staat hij immers voortdurend aan uitdroging bloot. Hij voelt zich dan ook het lekkerst in een vochtige omgeving. Na een goede regenbui kunnen we onze vriend Arion in groten getale over de bodem zien scharrelen op zoek naar een hapje. De fietsers onder u zullen weten dat in vochtig weer het fietspad kan krioelen van de naaktslakken. Ik probeer ze altijd te ontwijken of in de berm te zetten, maar dat is behalve een vies klusje ook niet eens gemakkelijk. Zo'n beest snapt niets van mijn goede bedoelingen en trekt zich onmiddellijk samen, en de slak heeft dermate sterke spieren dat het niet eens direkt lukt hem van

de grond los te krijgen. Een naaktslak die actief wordt produceert slijm en verliest daarbij vocht. Als hij in een droge omgeving de benen strekt verliest hij in een uur 16% van zijn lichaamsgewicht aan vocht. In rust is dat maar 2%.

Vandaar de voorkeur voor en doenigheid bij vochtig weer. Het slijm wordt via een netwerk van groefjes over het lange lijf verdeeld. De wegslak is behalve na een verfrissend buitje ook graag 's nachts op pad, en als hij niet op voedseljacht is zit hij behaaglijk weggekropen op een vochtige plek onder hout of steen of in de bodem. Als het weer lekker zacht blijft is de wegslak het hele jaar door actief maar in een droge koude periode kruipt hij weg in de grond en wacht op betere tijden. En mocht het in ons land zinderend zomeren dan gaat de wegslak berustend in zomerslaap. In tegenstelling tot de met permanente onderkomens gezegende familieleden voelen naaktslakken zich goed thuis op zure, kalkarme bodems. De grond moet echter wel los zijn, zodat de dieren er gemakkelijk in kunnen wegkruipen en er hun eieren in kunnen afzetten.

De wegslak is een echte opruimer, die het liefst rottende plantedelen op zijn menu heeft. Zo draagt hij zijn steentje bij in de kringloop en zorgt er voor dat de bodem vruchtbaar blijft. Het is een nuttig dier, dat met name in een niet te fanatiek opgeruimde tuin heilzaam werk verricht door afstervende plantedelen soldaat te maken. Als er niets rottends over is schakelt hij zonder gewetensbezwaren over op verse planten, zeer tot ongenoegen van de zweegende tuinier. Weet zo'n beest veel, die moet z'n maag ook vullen. Zelf vult hij ook magen, en wel van o.a. eenden, padden, ratten, vogels en egels. Met name eenden houden wel van een glibberig maaltje slak. Een naaktslak heeft weliswaar veel vijanden, maar daar tegen-

over staat dat hij zich met groot enthousiasme en dito succes voortplant. Voor seks wordt veel tijd ingeruimd, want haast is iedere slak vreemd. Naaktslakken kennen geen scheiding der seksen, ze zijn hermafrodit, d.w.z. zowel mannelijk als vrouwelijk. Technisch gesproken hebben ze een tweeslachtige geslachtsklier. Bij de Arion zit de geslachtsopening rechts van de kop. Als twee wegslakken elkaar in de volheid des tijds tegen het lijf lopen beginnen ze aan een uren durend paarritueel, waarbij onderling zaadvloeistof wordt uitgewisseld en de lijven innig omstrengeld zijn. Daarna gaan zij ieder huns weegs om een groot aantal eieren af te zetten op een prettig plekje. De jongen zijn miniatuuruitvoeringen van hun ouders en hebben een geelachtige of groenige kleur. Aan kinderopvoeding doet de wegslak niet, de kleinen moeten zichzelf zien te redden. Gezien het grote aantal naaktslakken lukt dat over het algemeen aardig. De kleinen leven van schimmels en rommel en gaan later over op planten. Op composthoppen vind je veel naaktslakken, en ook in de vermaarde groenbak. Nu moet u niet denken dat de wegslak een eenvoudige jongen is. Over zijn ontwerp is duidelijk nagedacht. Het dier heeft een echte kop met ogen die vrij ingewikkeld gebouwd zijn. De ogen hebben een lens en een netvlies en zijn lichtgevoelig. Ze zijn te vinden bovenop het langste stel sprieten op de kop. Het kortere onderste stel sprieten herbergt de reukorganen. Het beest ziet niet echt scherp, maar dat wordt weer gecompenseerd door uitstekende tast- en temperatuurgevoelige zintuigen. Het voorste deel van het lijf wordt omgeven door een losliggende flap, die mantel wordt genoemd. In de mantel zit een gesloten long, die naar buiten uitmond in een kleine opening. Bij droogte en in rust kan de slak d.m.v. een handige kringspier de opening afsluiten. Het spijs-

verteringsstelsel en andere inwendige organen worden verdeeld over de kop en de voet. Ook een naaktslak heeft een hart, dat bloed door het 15 cm. lange lijf pompt. Het is dus alleszins mogelijk het dier op z'n hart te trappen. En dan wil ik u niet onthouden dat het dier een rasptong heeft, bezet met een groot aantal naar achteren gerichte tandjes (dat aantal kan oplopen tot 25.000). De tandjes staan in regelmatige horizontale en verticale rijtjes en groeien steeds aan. De radula, zoals de tong deftig heet, is kenmerkend voor de soort en als u een slak bij zijn juiste naam wilt noemen moet u hem overreden

u het achterste van zijn tong te laten zien.

Er valt nog veel meer over de wegsnak te vertellen, maar het is ondoenlijk op alle slakken zout te leggen. Ik hoop dat u voortaan met iets andere ogen naar onze Arion rufus zult kijken. Het blijft weliswaar een gladde glibber maar hij doet er het zijne aan de wereld leefbaar te houden. Gun hem uw uitgebloeide planten en hij zal in uw tuin zijn slakkegangetje gaan zonder te veel schade aan te richten.

Yvonne Beerthuizen

De uitvinder van het systeem is professor Naveh van het Natuurwetenschappelijk Instituut in Haifa. De volgende planten kunnen giftige stoffen "snuffelen": pintobonen, aubergines en tabaksplanten "ruiken" ozon en nitraat; tomaten, sla, komkommers en ananas reageren op nitraten; meloenen zijn gevoelig voor ethyleen. In de toekomst zal het natuurlijke alarmsysteem vooral gebruikt worden in industriegebieden. (EOS)

"Overbemesting en zure regen hebben in sterke mate bijgedragen aan het feit dat in Zuid-Nederland het zeer zeldzame zinkviooltje het loodje heeft gelegd."

O.M. Steinebach, TU Delft

Twee jaar lang hebben Israëlische wetenschappers gewerkt aan een natuurlijk systeem om luchtverontreiniging te meten. Uit dat onderzoek blijkt dat verschillende planten gebruikt kunnen worden om de samenstelling van de lucht te kunnen analyseren. De nieuwe methode is niet alleen erg goedkoop, maar ook bijzonder betrouwbaar.

Klein Hoefblad, niet te verwarren met Groot Hoefblad (Petasites L.) die grotere bladeren en dikere stelen heeft, komt overal voor langs wegen en op open terreinen met een vochtige, kalkhoudende grond. In de middeleeuwen droeg de plant de naam Filius ante patrem, dat zoveel betekentals "de zoon vóór de vader". Dat duidt op het verschijnsel dat de bloemhoofdjes al een tijd vóór de bladeren verschijnen, en wel reeds in februari.

In maart heeft het Klein Hoefblad zijn goudgele bloemkransjes volop open in de zon, maar hij sluit ze weer bij invallende duisternis en wanneer het bewolkt is.

Duidelijk zijn de zeer smalle, bijna draadvormige vrouwelijke straalbloempjes en de zich in het midden bevindende mannelijke buisbloempjes te zien. De bloemkransjes zitten op spits-geschubde, roodbruine stengels, 7 tot 30 cm. hoog, gegroeid uit horizontale wortelstokken, die tot 2 meter lang kunnen worden. De (geschubde) wortelstok draagt fertiele en steriele

Tussilago Farfara Klein Hoefblad

Familie der Compositae of Samengesteldbloemigen
Volksnamen: hulsblad, hoekblad, klein dokkeblad, sinte Carijnskruid

grond zittende bladrozetten. Ze zijn bijna rond van vorm, met een diep-hartvormige voet en ongelijk getand. Ze zijn zo groot als een hand, aan de bovenzijde zachtgroen en glanzend, en aan de onderkant met witviltig dons bedekt en beschermd tegen de bodemvochtigheid.

De bruinegekleurde dopvrucht (achene) draagt een zijdeachtige haarkroon (pappus).

De bestanddelen van het Klein Hoefblad zijn:

inuline, kalium-, calcium-, zwavel- en ijzerzouten, looistoffen, fytosterolen, bitterstoffen, sporen van etherische olie, slijm en xanthofyl (een geel pigment uit de bloemen).

Eigenschappen van de plant zijn:

bloedzuiverend, zweetdrijvend, kalmerend en zwellingen tegengaan. Als na een lange wandeling de voeten en benen pijnlijk zijn geworden, kan een omslag van kapotgescheurde of gekneusde hoefbladbladeren verkoelend en verzachtend werken. Ook helpen gekneusde bladeren bij ontstekingen, verzweringen, zwellingen en spier- of zenuwpijnen. Kneipp legde de bladeren bij koorts op de borst.

Toepassingen:

De bladeren (en ook de nog niet geheel geopende bloemhoofdjes) mogen tot eind mei geplukt worden en dienen zo snel mogelijk in de zon te drogen, de bladeren met de bladsteel naar boven. Ze worden toegepast als spinazie, of worden hieraan toegevoegd. Zachte, jonge blaadjes gebruikt men wel om er gehaktballen in te wikkelen.

Bloemen en knoppen vormen een smakelijke toevoeging bij soepen en salades.

Een uitstekend middel tegen hoesten, heesheid en bronchitis vormt een theemengsel dat gemaakt wordt door 5-10 g. bladeren en bloemen te overgieten met 1 kop kokend water en dat 10 minuten te laten trekken. Deze thee 2-3 maal daags drinken.

Jacq. de Jong

WIJZIGINGEN LEDENBESTAND

Nieuwe leden

Dhr. G. Bas
Ruysdaelstr. 8
2021 EN Haarlem
tel: 272498
(was donateur)

Dhr. H.A. de Boer
Weissenbruchweg 5
2102 AE Heemstede
tel: 283934

Mw. S. Boonstra
Herensingel 195
2032 RW Haarlem
tel: 333518
(huisgenoot lid)

Mw. K. Elie
Diaconessenplein 9
2012 JT Haarlem
tel: 341243

Mw. J. Geertsma
Kerkstr. 10
2011 ZR Haarlem
tel: 421782

Mw. J.E.P.C. van Gils *correctie*
Prof. v.d. Waalstr. 40
2014 EG Haarlem
tel: 247210
(was donateur)

Dhr. H.N. Groeneveld *correctie*
Santpoorterstr. 14
2023 DC Haarlem
tel: 253404

Dhr. E. Henskes
Lorentzplein 37
2012 HJ Haarlem
tel: 329518

Mw. G.P.S. van Loon-
Veringa
Zuider Stationsweg 19
2061 HD Bloemendaal
tel: 274125

Dhr. J. Püttmann
Gasthuisln. 132
2013 TD Haarlem
tel: 315345

Mw. R. Reisig *correctie*
Bloemveldln. 54
2015 HE Haarlem
tel: 242807

Mw. K. Schaap
Brouwersstr. 9 b
2013 WE Haarlem
tel: 341273

Dhr. E.P. van het Schip
P. Potterstr. 8 *correctie*
2162 BS Lisse
tel: 02521-14866

Dhr. G. Smit
Herensingel 195
2032 RW Haarlem
tel: 333518

Dhr. G.F. den Toom
Vogelenzangseweg 270
Vogelenzang
Postadres: Postbus 41
2120 AA Bennebroek

Mw. M. Tuin
Byalosterskiln. 11
2071 SE Santpoort
tel: 387842

Dhr. T.J. van der Veer
Kl. Houtweg 135-i
2012 CG Haarlem
tel: 311348 *correctie*
(was donateur)

Dhr. P. de Vocht
van Zeggelenstr. 43
2032 WE Haarlem
tel: 357132

Mw. M. Walter
Zaenenln. 135
2023 SI Haarlem
tel: 255848

Nieuwe donateurs
Mw. G. Rijpkema
Spaarnwouderstr. 140 rd
2011 AH Haarlem
tel: 358151

Mw. L. Weerman
Führhopstr. 22
2024 VB Haarlem
tel: 275409

Opgezegd

Dhr. en Mw. Bökterink (D)
Dhr. R. Busé (D)
Mw. E. Op de Coul-van Ekk
(D)
Dhr. J. Cronau jr. (L)
W. Dijkgraaf (L)
A.B. Tiberius (L)

Adreswijziging

Dhr. J. Bos (L)
oud: Hoogstr. 24
nieuw:
P. Wariusln. 153
1679 WJ Midwoud

Dhr. P.W.M. Hendrickx (L)
oud: Meerweg 55
Bennebroek
nieuw:
Landstrasse 63
6973 Höchst
Oostenrijk
tel: 09-435578-6221

Dhr. N.C.J. Selie (L)
nieuw:
Vuurlaan 20
2408 NB Alphen a/d Rijn

T. de Vries (L)
oud: Bloksleat 8
Broek
nieuw:
Cruquiusdijk A10
2141 EW Vijfhuizen

Correctie
Mw. E.J. Hofhuizen-de Wolf
Fred. van Eedenpln 23
moet zijn nr. 25

Diversen

Mw. L. Bey (L)
Diaconessenpln. 8
verhuisd naar Ijmuiden
(andere IVN-afdeling)

VOGELS DOEN HET VLEGEND

Door mijn medewerking aan de opzet en inrichting van een tentoonstelling in het Ecodroom te Heemstede onder dezelfde titel als bij dit artikel werd ik met mijn neus o.a. op het thema: "vliegen van vogels" gedrukt.

Vliegen is eigenlijk voor ons zo vertrouwd, even normaal als het lopen van onze hond en het zwemmen van een vis. De mens is er zelfs in geslaagd met ingenieuze luchtvoertuigen zich van de grond te verheffen.

Toch zijn, in vergelijking met de overige klassen van het rijk van de gewervelde dieren, vogels uniek te noemen.

Dat unieke zit hem nog niet zozeer in het feit dat vogels vliegen maar in hun lichaamsbouw en de wijze waarop ze hun vleugels gebruiken om te kunnen vliegen.

Zoals gezegd is vliegen niet alleen verbonden aan vogels. De insekten, die tot de geleedpotigen behoren, zijn fantastische vliegers, maar dat is een verhaal apart.

Laten we, om het verhaal niet te ingewikkeld te maken, ons even beperken tot de gewervelde dieren.

Er zijn vleermuizen, kalongs, vliegende eekhoorns, vliegende zoogdieren dus. Ook zijn er vliegende vissen, maar ja, die vliegen òf heel kortstondig òf, als ze wat langer in de lucht blijven, op een fladderende, wat chaotisch aandoende wijze. Dat beeld staat in geen verhouding tot de perfectie, elegantie, snelheid en wendbaarheid waarmee vogels vliegen.

Daar komt nog bij dat opstijgen en neerkomen van vogels met grote precisie en "vakmanschap" gebeurt. Daarbij worden vleugels en poten in een goed gecoördineerde beweging en in de juiste stand gebruikt.

Niet alle vogels kunnen vliegen. Denk bv. aan de pinguïns die in verhouding tot hun betrekkelijk hoge lichaamsgewicht kleine vleugeltjes hebben. Ze kunnen daarmee niet voldoende kracht ontwikkelen om zich van de aarde of vanaf het water los te maken.

De vleugeltjes zijn daarentegen uitstekende roeispanten om bij het zwemmen en duiken snelheid te maken. Struisvogels kunnen om dezelfde reden niet vliegen. Moeder Natuur heeft deze dieren echter toegerust met een paar fors gespierde, ijzersterke lange benen waarmee ze al lopende formidabele afstanden kunnen halen, soms sneller dan een paard in volle galop.

Tot dezelfde groep van loopvogels behoren ook de nandoe en de emoe. Bij zo'n specifiek onderwerp als in dit artikel aan de orde is, is oriëntatie aan de hand van publicaties onvermijdelijk. Al snel groeit dit uit tot een behoorlijk aantal. Eén van de eerste zaken die opvallen bij het bestuderen van zo'n onderwerp is de gevarieerdheid van het begrip "vliegen".

Bij veel publicaties is na lezing de conclusie: "dit is niet wat ik zoek". Om enkele voorbeelden te noemen: Vliegen van (roof)vogels gericht op de diverse technieken van de verschillende soorten: het neerwaarts suizen van de slechtvalk, het explosief sprinten van de havik, het moeiteloos salto's draaien van de kiekendief, het remmend stilstaan (bidden) van de torenvalk en het traag zweven van de buizerd.

Ook kom je dan tegen: het vliegen in compacte drommen en het met adembenemende precisie uitvoeren van manoeuvres. Dan lees je weer onder het thema vliegen over het volmaakte "vliegtuig" dat Jan van Gent heet, en over het vliegen van gierzwaluwen tijdens de trek.

Al met al vele, stuk voor stuk lezenswaardige en interessante publikaties. Maar niets kwam uit de bus over het onderwerp waarin ik nu zo geïnteresseerd was, nl: hoe, waarom en waardoor kunnen vogels vliegen. Daarbij wilde ik natuurlijk wel een stapje verder komen dan het antwoord "door met hun vleugels te klappen".

Laten we eens zien of we over deze vragen wat meer duidelijkheid kunnen krijgen. Daarbij moet ik de lezer wel vragen af en toe wat clementie te hebben als ik een beroep doe op wellicht lang vervlogen schoolkennis.

Allereerst enkele elementaire zaken.

Als een vogel zijn vleugels naar beneden beweegt, bewegen ze tegelijkertijd naar voren.

Zie in fig. 1 de bewegingsrichting van de vleugel ten opzichte van de vliegrichting. We noemen dat vleugelspoor.

Als we een dwarsdoorsnede over een vogelvleugel maken, dan zien we een zeker gewelfd profiel, van boven een beetje bol, van onder een beetje hol (zie witte deel in fig. 1).

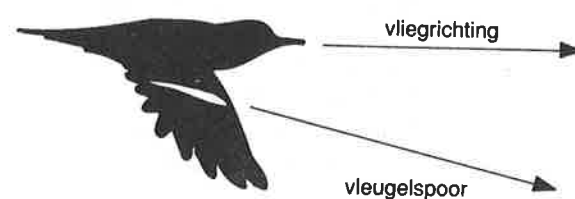

FIG. 1

In fig. 2 is zo'n vleugelprofiel wat vergroot en wat meer gedetailleerd getekend. We zien de holle botten, het vlees, de vleugeldekenveren en de slagpennen. Als een vogel, zijn vleugels met een dergelijk profiel toegerust, door de lucht naar voren beweegt, dan stroomt de lucht aan de boven- en onderzijde om dat profiel heen.

Het wonderlijke is dat door die omstroming er over het gehele vleugeloppervlak opwaartse luchtkrachten gaan werken, die er voor zorgen dat niet alleen het gewicht van de vogel gedragen

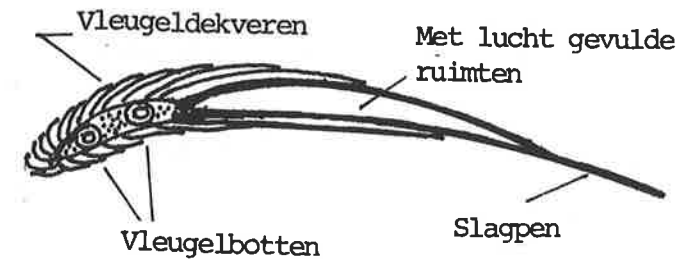

FIG. 2

wordt maar ook dat hij wordt voortgestuwd. Dat komt omdat de totale luchtkracht, weergegeven door de pijl K in fig. 3 naar voren helt. We kunnen die resulterende luchtkracht K ook samengesteld denken uit een verticale kracht Z en een horizontale kracht T.

De kracht Z levert draagkracht om het gewicht te dragen en de kracht T geeft aan de vogel de noodzakelijke voortstuwing om de weerstand die hij in de lucht ondervindt te overwinnen en om hem een zekere voorwaartse snelheid te geven.

In fig. 4 is nog eens het totale krachtenbeeld weergegeven als de vogel een stabiele horizontale vlucht uitvoert. De pijlen geven de grootte en de richting van de krachten aan die op de vleugel werken.

De opwaartse kracht (lift, Z) is in evenwicht met het gewicht van de vogel (W). De voortstuwende kracht is in evenwicht met de weerstand (D) van de vogel die hij bij het bewegen door de lucht ondervindt.

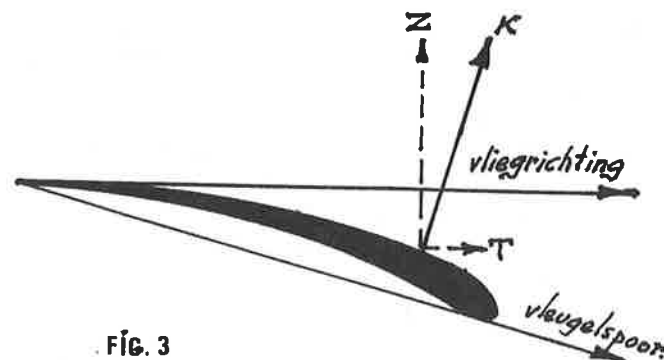

FIG. 3

Hoe krachtiger die neerwaartse voorwaartse slag van de vleugel is, hoe groter de totale luchtkracht Z wordt en daarmee de krachten Z en T. het resultaat is dat een vogel

des te sneller gaat vliegen. Daaraan zijn uiteraard grenzen gesteld. Het werk van de vleugels wordt geleverd door de borstspieren, die ongeveer 20% van het vogelgewicht bedragen. Dat werk en de energie moeten uiteindelijk komen uit het opgenomen voedsel. Maar het rendement van de omzetting van voedingsenergie in spierenergie is laag, ca. 25%. Dat wil zeggen dat de energietoevoer uit het voedsel vier maal zo hoog moet zijn als het energieverbruik via het vet in de borstspieren. Tot nog toe hebben we alleen gekeken naar de neerwaartse voorwaartse slag van de vleugels. Het totale bewegingsbeeld van de vleugels van een vliegende vogel is aanzienlijk ingewikkelder.

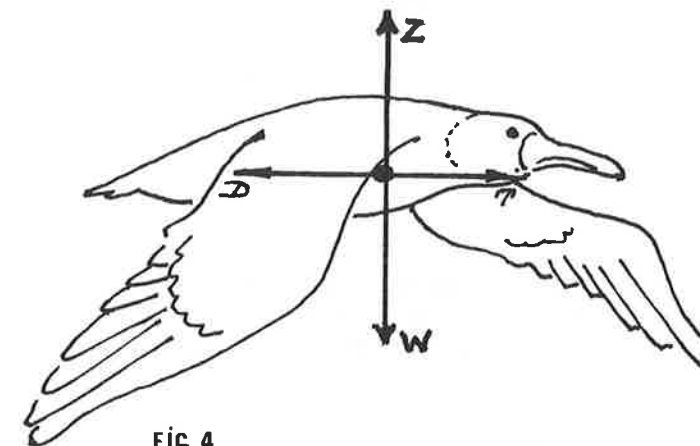

FIG. 4

In zowel vòòr-, zij- als onderaanzicht beschrijven de vleugeltoppen een soort cirkel ten opzichte van het lichaam (zie fig. 4a).

We zagen reeds dat de neerwaartse slag gepaard gaat met een naar voren draaien van de vleugel. Zo wordt bij de opwaartse slag de vleugel tegelijkertijd naar achteren gedraaid. In fig. 4b is als het ware in een film een hele bewegingscyclus voor een duif afgebeeld. Daarbij zie je per fase steeds zij-, vòòr- en onderaanzicht. De delen A t/m C laten de neerwaartse slag zien, D t/m F de opwaartse slag.

Tot nu toe hadden we het steeds over de fase waarin een vogel eenmaal in de lucht is en vliegt. Maar er doen zich nog een paar vragen voor die heel wezenlijk

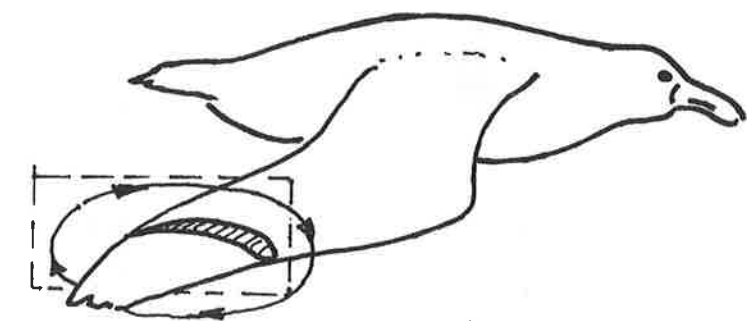

FIG. 4a

zijn voor het vliegen of kunnen gaan vliegen van vogels.

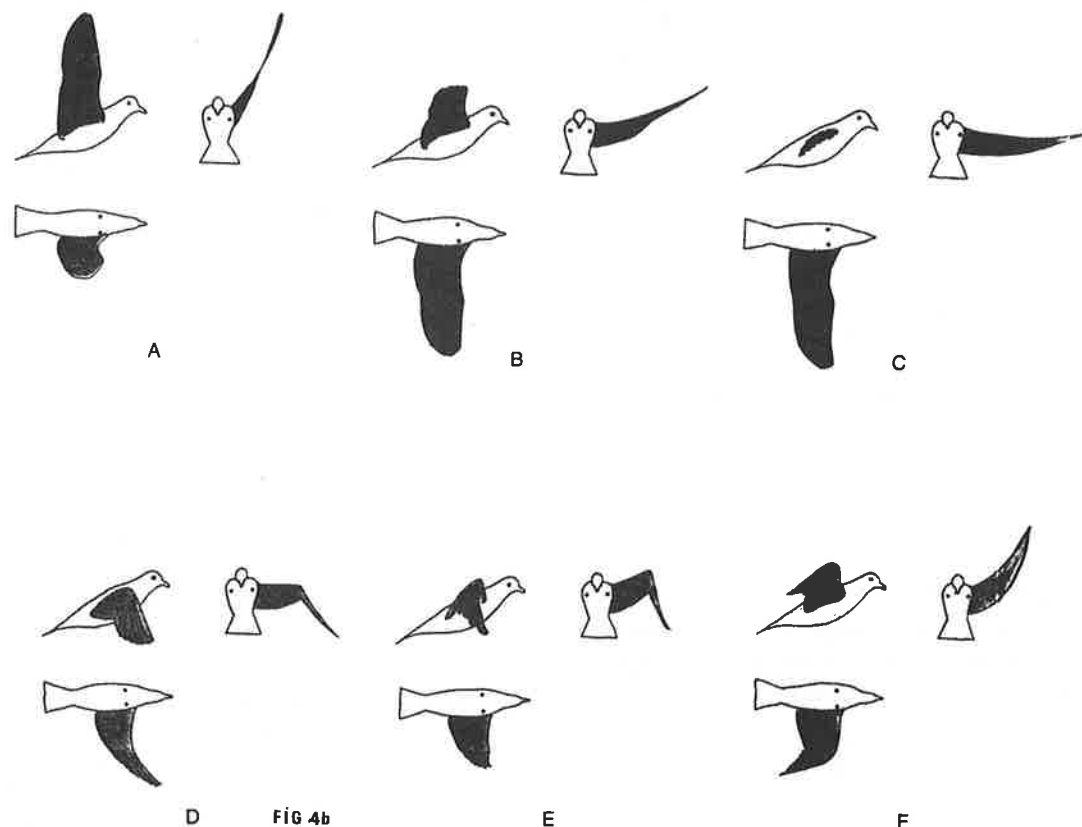
De aandachtige lezer zal opmerken dat om te kunnen vliegen een zekere voorwaartse snelheid heel wezenlijk is. Hoe kan nu, zo vraagt hij zich af, een vogel gaan vliegen zolang hij nog in rust verkeert? Er is dan immers nog geen sprake van een voorwaartse beweging. En omdat vogels niet, zoals bij vliegtuigen het geval is, over motoren beschikken om tot voorwaartse snelheid te komen moeten deze dieren op een andere manier aan hun trekken komen. Vogels beschikken, soms afhankelijk van hun soort en bouw over diverse mogelijkheden om op te stijgen. Bijvoorbeeld:

a) Door tegen wind in op te stijgen. De wind heeft dan bij vleugels in rust hetzelfde effect als een voorwaarts bewegende vleugel bij windstilte.

b) Door een eindje voorwaarts te lopen, soms met sprongetjes. Je ziet dat toegepast door grote zware vogels zoals gieren, zwanen en ganzen, maar ook bij duikeenden zoals de kuifeend, die dan met hun 'platvoeten' een eindje over het wateroppervlak lopen.

c) Door van hooggelegen punten (rotspunten, hoge bomen) naar beneden te glijden. Bij hun dalende beweging pikken ze dan voldoende voorwaartse snelheid op om verder te kunnen vliegen. Deze methode wordt toegepast door bijv. albatrossen, Jan van Gents en adelaars.

Kleinere vogels zetten zich met hun pootjes krachtig af van een tak of de rand van een dakgoot. Het behoeft geen betoog dat op-

stijgen veel energie kost.
Vogels kunnen dat maar enkele seconden volhouden om van de grond of het wateroppervlak los te komen. Ze zijn er daarom op ingesteld hun krachten zoveel mogelijk te sparen door:
-te profiteren van opwaartse krachtstromen langs berghellingen en rotskusten
-te profiteren van tegenwind (zonder dat is bijv. de torenvalk niet in staat om te 'bidden')
-te profiteren van opstijgende warme luchtstromen (thermiek)
-een golvende vlucht uit te voeren zoals spechten doen.

In een volgend artikel zal nader worden ingegaan op de

bouw van vogels, waardoor ze zo uitermate geschikt zijn om zich door de lucht te bewegen.

Literatuur

1. Op reis met de duiven: prof. dr. Anthonie Stoek, hst. 5, vogels op reis
2. De wetten van de vliegekunst: Henk Temmekes
3. Natuur en Techniek, nr. 8, 56e jaargang, aerodynamica in vogelvlucht door J.J. Videles
4. Vogels kijken: Nico de Haan, Egbert van Keulen

Theo Litjens

- LEESTAFEL -

Publikaties van de leestafel

HET BOMENBOEKJE
prijs: f 4,95

Opmerkingen:
bevat aquarellen en korte informatieve teksten. Is in traditie van 'het paddenstoelenboekje' en 'het enge beestjesboekje'.

HET FIJNE WERELDBOEK
prijs: f 9,95

Opmerkingen:
50 pagina's met gedichten van Kees Beart en tekeningen van Fred Teunissen.
Verkrijgbaar in de Groene Winkel

BESTRIJDINGSMIDDELEN FABELTJESBOEK
prijs: f 9,95

Opmerkingen:
112 pagina's met tekst van Kees

Beart en 29 tekeningen van Fred Teunissen. Onderwerp is de bestrijdingsmiddelenproblematiek. Zeer informatief.

IVN KLEURBOEK 4-8 JAAR
prijs: 6,95

Opmerkingen:
Een uitgave van IVN Lochem en Arnhem. Met gekleurde voorbeelden.

NATUUR DICHTERBIJ
prijs: f 7,95

Opmerkingen:
Een uitgave van IVN Arnhem. Handleiding voor de inrichting van een natuurvriendelijke tuin, met diverse ideeën. Besproken worden o.a. de aanleg van een natuurlijke vijver en beheersmaatregelen in de tuin.

Fonds gesticht voor behoud regenwoud

HILVERSUM • ANP

Het Milieufonds Costa Rica, dat gisteren officieel werd opgericht, gaat geld inzamelen voor behoud van het regenwoud. Met het in Nederland ingezamelde geld kan de Costa Ricaanse regering stukken regenwoud terugkopen van particuliere beleggers. Bij de officiële oprichting in Hilversum was de Costa Ricaanse minister van toerisme, Luis Chacon, aanwezig.

In totaal heeft de Costa Ricaanse regering, die zegt er alles aan te willen doen om het regenwoud te behouden, honderd miljoen gulden nodig. Daarmee kan ongeveer een derde van de natuurparken in het land, ruim 60.000 hectare, worden teruggekocht.

Als tegenprestatie zal de overheid een databank bijhouden met informatie voor touroperators en zullen toeristen extra in de watten worden gelegd. Toerisme, op bescheiden schaal, is namelijk van groot belang voor deze Middenamerikaanse staat, zeker nu de Europese Gemeenschap onlangs de import van bananen aan banden heeft gelegd.

Aan Nederlandse reisorganisatoren zal jaarlijks een vrijwillige bijdrage voor het fonds worden gevraagd. Elke toerist die Costa Rica bezoekt, zal ook een bedrag van vijftig gulden worden gevraagd. Vier keer per jaar wordt in Nederland een toeristische markt gehouden, waarbij bezoekers om een bijdrage voor het fonds wordt gevraagd.

Vanellus Vanellus

Rondom Haarlem liggen overal oude veenweidegebieden. Er is echter al ruimschoots aan geknaagd. De hele satellietstad Schalkwijk is er op gebouwd, en de laatste jaren is er aan gesnoept door Velserbroek en de Zuiderpolder. En laten we vooral het Recreatiegebied Spaarnwoude niet vergeten. Er is gelukkig nog voldoende over om weidevogels te bekijken. En dan heb ik het over de kievit, de grutto, de tureluur, de kemp-haan en de watersnip. De kemp-haan waarnemen wordt zeer moeilijk, zo niet onmogelijk. Twintig jaar geleden zag ik ze nog met enige regelmaat in de Hekslootpolder, maar nu nooit meer. De overblijvende weidebroedvogels zou ik nu in één keer aan uw ogen voorbij kunnen laten fladderen, maar dan wordt mijn verhaal te lang en te oppervlakkig. Daarom beperk ik me tot de kievit. Als deze Toorts in uw brievenbus valt is de paartijd met de prachtige baltsvluchten al achter de rug. En dat is de interessantste tijd waarin de vogel een imposant gedrag vertoont. Volgend voorjaar zou u eens moeten gaan kijken, en vergeet dan niet uw kijker mee te nemen. De kievit is bijna het hele jaar door hier te zien. Onze "eigen" kieviten vertrekken meestal al weer in augustus. Dit zijn de vogels die hier gebroed hebben met hun jongen van dat voorjaar. Maar ze worden direkt opgevolgd door hele troepen van kieviten die noordelijker hebben gebroed.

En daarna komen groepen die nog verder weg hun broedplaats hadden. Deze laatsten blijven hier hangen zolang de winter zacht blijft. Valt plotseling de vorst in dan gaan ook deze vogels op de wieken en op zoek naar vorstvrije terreinen. Ze gaan echter nooit verder dan strikt noodzakelijk is. Vaak wachten ze in Zeeland de bui af en voor zover nodig is in Frankrijk of op z'n verst noord-Spanje. Dit in groten getale de vlucht nemen voor vorst noemt men "rush". Als je aan mensen vraagt wat vogels in de herfst doen krijg je steevast te horen: "ze trekken naar het zuiden en brengen de winter door in Afrika". Maar dat is te boud gesproken. Natuurlijk zijn er tal van vogels die in Afrika overwinteren. Denk maar aan onze ooievaars vroeger of aan onze zwaluwen. Maar heel veel vogels trekken lang zo ver niet. Ze blijven hangen in Frankrijk, Spanje en zuidoost Engeland. Ringonderzoek wijst dit uit. Zo vergaat het ook onze kieviten. Ringonderzoek heeft aangetoond dat de kievit zeer plaatstrouw is. Als ze terugkomen (veel kieviten overleven de tocht niet) zullen ze vaak hetzelfde weiland opzoeken waar ze het jaar daarvoor gebroed hebben of geboren zijn. Soms zoeken ze zelfs hetzelfde nestkuiltje op. Ik zat vaak aan het smalle weggetje in Spaarndam tegenover de Veermolen. Daar kun je je hart ophalen aan weidevogels, vooral aan grutto en

kievit. Als je de baltsvlucht van de kievit ziet en je bedenkt dat deze vogel honderden kilometers ver weg is geweest, dan is het een klein wonder dat je het mannetje nu weer hetzelfde kuiltje in Spaarndam ziet klaar-maken. Kenners vertellen dat het altijd eerst de mannetjes zijn die terugkomen, enkele dagen later gevolgd door de wijfjes. Het wijfje is nogal kieskeurig wat nestplaats betreft. Ze schijnt heel wat door het mannetje gedraaide kuiltjes af te keuren. Hier is al een heel baltsspel aan vooraf gegaan. Het vrouwtje wil veroverd worden, en het mannetje doet zijn best. Hij voert allerlei vliegkunstjes uit waar geëfende stuntvliegers niet eens van durven dromen. En het geluid dat ze er bij maken is heel wat aantrekkelijker dan dat van de grote zilveren vogels met hun gierende motoren. De vogels verliezen elkaar tijdens de balts geen moment uit het oog. Het vrouwtje is halsstarrig, maar als ze op zijn avances ingaat en één van de kuiltjes is goedgekeurd wordt het huwelijk snel voltrokken. Onze acrobaat in de lucht wordt hier vaak doffer genoemd en het vrouwtje gaaike. Maar in mijn deel van Friesland ken ik voor de kievit het woord ljpip. Hij wordt daar mantsjeljpip genoemd en zij ljpipke. In Friesland is ljpipaaisykje (kievitsei zoeken) een nationale sport, met name in het Lage Midden, een groot aaneengesloten veenweidegebied afgewisseld met stukken moeras en meren. Hier zwierven al van oudsher honderden mensen door het veld om het eerste kievitsei van Nederland te vinden. Traditiegetrouw werd dat aan de koningin aangeboden, maar die traditie is afgeschaft in verband met de vrij snelle afname van onze "nationale trots" die elders ook wel kieft wordt genoemd. In vroeger tijden waren ook de andere eieren van de kievit niet veilig. De eitjes werden als een delicatesse beschouwd en waren te koop

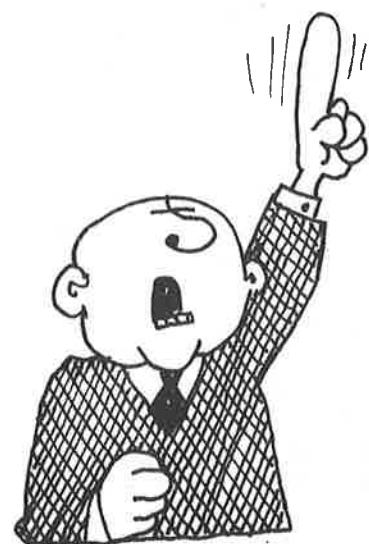
op de markt en bij de poelier. Ze leverden een aardige cent op voor de vinder en dat was een leuke aanvulling op loon of uitkering. Intussen zijn al die regels gewijzigd. Dit jaar is de raaptijd van 1 maart tot 9 april, in Friesland een week langer. En om het nog onoverzichtelijker te maken is er weer een aparte regeling voor Friezen die in Drente willen zoeken. De motivering is dat de Friezen, die zulke hartstochtelijke eierzoekers zijn, na de raaptijd veranderen in even fanatieke beschermers van kievit en eieren. Ze plaatsen nestbeschermers en houden samen met de boer de velden in de gaten. Bijna elk dorp heeft een flinke vereniging van "vogelwachters". En die doen er alle moeite voor na de zoektijd zoveel mogelijk vogels volwassen te laten worden. De kievit zal er wel bij varen, maar het blijft zuur voor al die vogelwachters in andere delen van het land. Een kievitvrouwtje legt in de regel 4 eieren, soms 3, en bij hoge uitzondering 5. Die eieren zijn aan de ene kant spits en het andere eind is bolvormig/stomp. De vogel zorgt dat ze met de spitse kant naar elkaar toe liggen, dan zit ze tijdens het broeden op alle vier de eieren. Leg je de eieren met de stompe kant naar elkaar dan komen ze verder uiteen te liggen en kan het wijfje ze niet allemaal onder zich krijgen. Insiders vertellen- ik heb er zelf geen ervaring mee- dat als je de eieren met de stompe kant naar elkaar legt de vogel dit zelf herstelt. Als ik lieg, lieg ik in commissie. Waar ik wel persoonlijke ervaring mee heb is dat je een kievit kunt "melken". Dat gaat zo: je zoekt een nest, en gaat er elke morgen vroeg kijken. Als het vierde ei is gelegd (in het Fries heet dat broedsje) neem je 1 ei weg. De vogel legt er dan weer een ei bij. Dit "grapje" kun je een beperkt aantal malen herhalen, steeds zal de vogel een vierde ei leggen. Dat is kievitmelken, waar je je tegenwoordig dood

voor zou schamen, maar als kind weet je niet beter. Ook de ouderen hadden er geen probleem mee, van hen leerde je het kunstje. Wat ik als jongeman ook gedaan heb is 1 of 2 eieren wegnemen en ze vervangen door krielaardappels of een grindsteentje dat op een ei leek. Een kievit let daar blijkbaar niet op en broedt rustig verder. Wat nou de aardigheid van dit verwisselen was snap ik nu in het geheel niet meer. Maar toen vermaakten we ons er mee.

We zijn een rijk kievitenland. Maar het zal u niet verwonderen dat het aantal kieviten terugloopt. Grote stukken van hun geliefde broedgebied verdwijnen in razend tempo. Ze moeten wijken voor woningbouw en uitbreiding van het wegennet. Een andere reden voor hun achteruitgang is dat de boeren massaal vroeger zijn gaan maaien, nl. in juni. Vaak zitten de kieviten dan nog te broeden en worden nest en broedsel vernietigd door de maaaimachine. Of de jongen zijn wel al uit het nest (dit gebeurt direct na het uitbroeden, het zijn nestvlieders), maar ze kunnen nog niet vliegen, dat duurt enkele weken. Bij onraad gaan ze er niet vandoor, maar drukken zich tegen de grond.

En daar worden ze alsnog door de maaaimachine gegrepen. Ik heb wel jonge kieviten gezien met de beide pootjes er af gemaaid. Kieviten broeden in land met kort gras, in tegenstelling tot de grutto. Lang gras is lastig voor kieviten, daar ze van nature hun poten nauwelijks optillen. Ze sloffen over weiden en akkers. En ze lopen zeer snel, wat bij lang gras niet kan. Bovendien zoeken ze hun voedsel op het gezicht, en dat lukt slecht bij hogere begroeiing. Bovendien doet de kievit aan het zg. wormtrappen. Met een poot trappelen ze om wormen boven te laten komen. Dit schijnt aangeboren te zijn: ook een kievit die in een broedmachine wordt geboren schijnt te gaan trappelen als je hem op een natte dweil zet. Ik weet niet hoe groot de huidige populatie is, het antwoord is wellicht te vinden in de Atlas van Nederlands (broed) vogels. Ik hoop dat u niet teleurgesteld bent. Toen u de titel zag zou u gedacht kunnen hebben dat ik het over koffie zou hebben, maar nee: Vanellus Vanellus is de wetenschappelijke naam waarmee de kievit door het leven gaat.

Niek Nicolai

OPROEP

Ecodroom zoekt vrijwilligers

HEEMSTEDE. — Het natuur- en milieucentrum Ecodroom in het Heemsteeds wandelbos Groenendaal zoekt vrijwilligers. Zij worden ingezet bij de volgende werkzaamheden: als opvang voor de bezoekers (een of meerdere keren per maand); bij het meedenken over een nieuwe tentoonstelling en het helpen maken ervan; bij het meedenken over en maken van materiaal voor de scholen. Belangstellenden kunnen zich opgeven bij Marisca van der Eem: 023-234782 (maandagmiddag en woensdagochtend).

Krijgen we in Noord-Holland de kerkuil de kast in ?

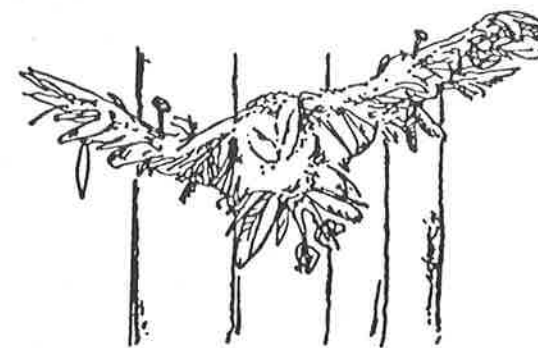
Dick van Galen

provinciaal coördinator kerkuilenproject

Naast het onderhouden van landschapselementen met behulp van vrijwilligers en werkgelegenheidsprojecten, ontplooit de Stichting Vrijwillig Natuur- en Landschapsbeheer Noord-Holland (VNLB) ook activiteiten, gericht op bescherming van bedreigde diersoorten. Met name voor de bescherming van de kerkuil, ringslang en marterachtigen (o.a. bunsing en otter), zijn werkgroepen actief in de provincie Noord-Holland.

LEVEND OP DE SCHUURDEUR GESPIJKERD

In de tijd dat een levende kerkuil nog tegen een schuurdeur werd gespijkerd of als heks verbrand, kwam deze vogel overal voor.

Gelukkig heb ik nog nooit een gespijkerde uil gezien, maar helaas ook weinig andere. Mijn ontmoetingen met een kerkuil zijn -na vier jaar beschermingsactiviteiten- op de vingers van één hand te tellen. Toch is dit anders geweest. Ooit broedden in ons land in de jaren vijftig nog zo'n drieduizend paren.

NOORD-HOLLAND VÓÓR 1980

Volgens een schatting bestond de populatie in Noord-Holland ten noorden van het Noordzeekanaal in 1970 uit 25-30 broedparen (Zomerdijk e.a. 1979). Uit het gebied ten zuiden van het kanaal zijn minder waarnemingen bekend. Zo vermelden Akkerman en Niessen (1966), broedgevallen op Beeckesteyn en vermoedelijk in enkele kerktorens in Haarlem. Na 1970 is de stand hard achteruit gegaan. Van 6 zekere en 1 mogelijk broedgeval in 1971, daalde het aantal broedparen in 1978 naar 0. (Braaksma, 1979)

BIJ TOPJAAR, GOEDE MUIZENSTAND

Ook landelijk ging het slecht met de kerkuil. Na de winter van 1962/63 kwamen nog maar enkele tientallen paren tot broeden. In de jaren daaropvolgend groeide de stand snel naar 500 tot 700 broedparen in 1978, om vervolgens na de strenge winter van 1978/79 weer terug te lopen tot 104. Er volgde een bescheiden herstel tot 300 paar in 1987. Maar in de jaren 1988-90 nam het aantal broedgevallen weer sterk toe tot 1130 in 1990. Dit topjaar viel samen met een uitzonderlijk goede muizenstand (de Jong 1991). In 1991 was het aantal broedgevallen weer teruggelopen tot 600 (Kerkuilenwerkgroep Nederland 1992).

AFNEMENDE NESTGELEGENHEID

Diverse oorzaken zijn verantwoordelijk voor deze teruggang. Een paar strenge winters, een sterk veranderend landschap, het gebruik van insecticiden in de landbouw, zijn er enkele. Maar niet alleen deze factoren waren de oorzaak van deze achteruitgang. Het drastisch verminderen van nestgelegenheid voor de vogel was niet de onbelangrijkste factor. Door het afsluiten van invlieggaten in boerderijen en kerktorens waren de broed- en verblijfplaatsen voor de kerkuil sterk afgenomen.

GEBOORTEBEPERKING UIT ONVERWACHTE HOEK
Het dichtgazen van galmgaten in kerktorens door kerkbestuurders zorgden dus voor een geboortebeperking uit onverwachte hoek. De angst voor bevuiling door kerkuilen, kauwen en duiven deed hen besluiten de torens en zolders af te sluiten met gaas.

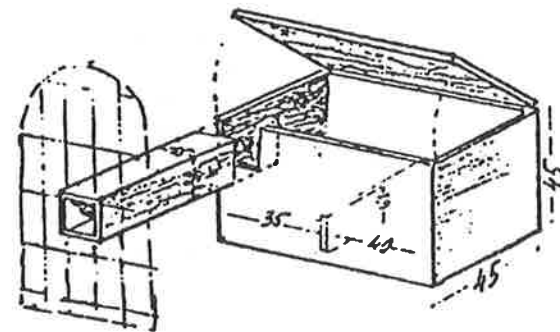
ONTKERKING

Voor 1963 vond 30% van de broedgevallen in kerkgebouwen plaats. In 1978 bedroeg dit 17% (Braaksma 1979) en in 1988 nog

slechts 6,5% (Johan de Jong). Deze "ontkerking" van de kerkuil is overigens ook in de hand gewerkt door uitbreiding van de bebouwing van veel dorpen waardoor het voedselgebied steeds verder van de dorpskern is komen af te liggen.

EEN PASTOOR- EN KERKUILVRIENDELIJKE OPLOSSING

Om de kerkuil toch een mogelijkheid tot nestelen te kunnen aanbieden, is een oplossing gezocht. Een oplossing waar kerkbestuurders en kerkuilen dik tevreden mee kunnen zijn. De nestkast wordt d.m.v. een inlooppijp verbonden met een opening in het gaas. De nestkast is dus wel bereikbaar, maar de rest van de toren niet.

nestkast met inlooppijp
toegepast in kerken

KRAKERS BEVOLKEN DE KAST

Maar niet alleen voor de kerkuil is een kerk-toren aantrekkelijke als broed- en verblijfplaats, ook een kauw of holenduif wil de daar geplaatste kasten nog wel eens kraken. Zo werden bij controle van een kast in Duin en Kruidberg, een kauwenbroedsel met twee jongen aangetroffen en in de Hervormde Kerk in Santpoort een broedsel met drie jongen. Hier waren de kauwen er zelfs in geslaagd de bovenzijde van de inlooppijp met takken los te wrikken en zich zo toegang tot de toren te verschaffen. Bij een tweede bezoek in augustus was de kast bezet door een duivenpaartje, broedend op twee eieren. Ook de bosuil kan een nestplaatsconcurrent zijn van de kerkuil. (Spaarnwoude 1992)

PROVINCIAAL BESCHERMINGSNETWERK

Het toenemend aantal broedparen in het noorden en oosten van het land, deden het VNLB besluiten actief te gaan werken aan de bescherming van de soort. Allereerst werd door het VNLB in 1990 de Kerkuilenwerkgroep Noord-Holland ingesteld. Heel snel kwam een netwerk van beschermers tot stand, waarbij de provincie werd opgedeeld in 18 regio's. In iedere regio is een regionaal-coördinator actief, bijgestaan door een aantal vrijwilligers.

LANDELIJK BESCHERMINGSNETWERK

Voor de landelijke inventarisatie en de bescherming van de Kerkuil, is ons land opgedeeld in 16 gewesten, die meestal samen vallen met provincies. In ieder gewest is een provinciaal coördinator bijgestaan door een provinciale werkgroep. Deze coördinatoren, enkele adviseurs en een vertegenwoordiging van Vogelbescherming zijn verenigd in de Kerkuilenwerkgroep Nederland.

VOORKEUR VOOR HISTORISCHE BROEDPLAATSEN

In de hele provincie zijn en worden nog plaatsen gezocht welke voldoen aan de vereiste criteria, zoals rust en de aanwezigheid van een goede biotoop (voldoende prooidieren). Historische broed- of verblijfplaatsen hebben hierbij onze voorkeur, mits de omgeving niet te drastisch is veranderd. Met name in het landelijke gebied geven wij veel publiciteit over de doelstelling van onze werkgroep -de terugkeer van de kerkuil in het Noordhollandse landschap-. Regelmatig krijgen wij reacties van mensen die een boerderij bewonen met uitsluitend een woonfunctie. Soms hebben hier in het verleden kerkuilen gebroed, dus mogelijk een geschikte plaats voor hervestiging. Maar het nadeel van deze locaties is, dat de vogel om te fourageren naar buiten moet. Dat geldt ook voor kerktoeren, ruïnes en dergelijke. Bij extreem slechte weersomstandigheden - weinig prooidieren- kan dit fataal zijn voor de uilenfamilie. Uiteraard zijn wij blij met deze betrokkenheid, maar over het algemeen gaat onze voorkeur uit naar objecten waar een veeteelt of akkerbouwbedrijf is gevestigd. Juist hier zullen op de deel of de zolder meestal nog wel prooidieren te vinden zijn, zodat zij bij slecht weer de moeilijke dagen kunnen overbruggen.

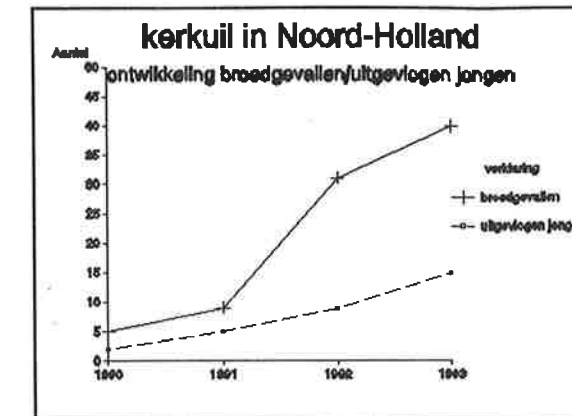
MEER DAN TWEE HONDERD KASTEN GEPLAATST

Nadat in 1990 een bescheiden begin is gemaakt met de plaatsing van enkele kas-

ten, is veel vooruitgang geboekt. Na vier jaar zijn we er in geslaagd meer dan twee honderd nestkasten te plaatsen.

DE RESULTATEN

Door de inzet van vele vrijwilligers en de hulp van de Stichting VNLB, worden steeds meer kasten geplaatst en in gebruik genomen door kerkuilen.

De toename van de nestgelegenheid heeft er zeker mede aan bijgedragen dat in 1993 -in Noord-Holland- 15 paartjes tot broeden zijn gekomen, waarbij 41 jonge kerkuilen zijn uitgevlogen. Dit is in vergelijking met 1990 - 1 broedgeval en 3 uitgevlogen jongen - een resultaat wat goede hoop geeft. Het gemiddelde broedresultaat in Noord-holland lag in 1993 op 2,7 uitgevlogen jongen per legsel. Ter vergelijking, het landelijk gemiddelde over 1992 lag tussen de 2,8 en 3,1.

TWEDE LEGSEL IS ZELDZAAM

Een primeur voor Noord-Holland waren twee vervolglegels. In de literatuur ben ik een melding van een tweede legsel in onze provincie niet tegengekomen. Maar dit jaar hebben in Noord-Holland twee kerkuilpaartjes een tweede legsel geproduceerd. Helaas bij één paartje niet succesvol. Mogelijk is als gevolg van een periode van slecht weer het nest verlaten, (vangbaarheid van prooi) maar het is ook denkbaar dat het mannetje om is gekomen als slachtoffer van het verkeer. (de belangrijkste doodsoorzaak bij kerkuilen)

Bij een goede muizenstand, behoort een tweede of zelfs een derde legsel zeker tot de mogelijkheden, maar het blijft zeldzaam. Landelijk komt een tweede legsel ook niet vaak voor. In 1992 slechts 9 keer op een totaal van 767 broedgevallen. (Kerkuilen-

werkgroep Nederland)

LANDSCHAPSKARAKTERISTIEK

Het jachtgebied van de kerkuil wordt beschreven als een open, half natuurlijk landschap. Het hedendaagse Noordhollandse landschap voldoet niet meer aan deze beschrijving. Alleen in het parkachtig en met veel overgangen van water/land en open/gesloten aangelegde recreatiegebied Het Twiske, is een landschap aanwezig dat ook vaak voorkomt in het oosten van het land. (het bolwerk van de verspreiding van de kerkuil) De overige gebieden in Noord-Holland waar de kerkuil nu broedt, zijn open akkerbouw- of graslandgebieden, met hooguit beplanting langs enkele wegen en langs de boerderijen. Toch vinden zij in die open polders hun kostje.

VERANDERD DE VOEDSELVOORKEUR VAN DE KERKUIL ?

Het stapelvoedsel van de kerkuil bestaat voornamelijk uit muizen. Veruit de belangrijkste prooi-soort van de Kerkuil in ons land, is tot nu toe de veldmuis. Vastgesteld is dat de grootte van de kerkuilen populatie synchroon verloopt met die van de veldmuis. (de Jong 1991)

Onderzoeken gedaan door de Noordhollandse Zoogdier Studiegroep (NOZOS), tonen echter aan, dat de Noordhollandse kerkuil een opmerkelijke voedselkeuze heeft. Uit de samenstelling van braakballen blijkt, dat op meerdere plaatsen in Noord-Holland de huisspitsmuis hoger scoort dan de veldmuis. De vraag is, of dit te wijten is aan een gebrek aan veldmuizen of misschien een verandering van smaak?

GOEDE HOOP OP POPULATIEGROOTTE ALS IN DE JAREN VIJFTIG

De waarnemingen van broedgevallen, solitaire - en meldingen van dood gereden exemplaren, geven ons goede hoop dat we over een aantal jaren in noord-Holland weer een kerkuilenpopulatie, met de omvang van de jaren vijftig, in de kast zullen krijgen. ■

literatuur:
Braaksma S., 1979. De Kerkuil wordt steeds onkerkelijker. De Lepelaar 63; 26-28.
de Jong J., 1983. De Kerkuil. Kosmos Vogelmonografie. Utrecht enz.
Ruitenbeek, W., e.a., 1990. Broedvogels van Noord-Holland. Assendelft.
Zomerdijk, P.J. e.a., 1971. Broedvogels van Noord-Holland Noord. Zeandijk.

Pieter Vermeulen Museum
CENTRUM VOOR NATUUR- EN MILIEU-EDUCATIE

RIKKIE RUPS

Een actieve tentoonstelling voor kinderen.
21 februari t/m 13 mei 1994.

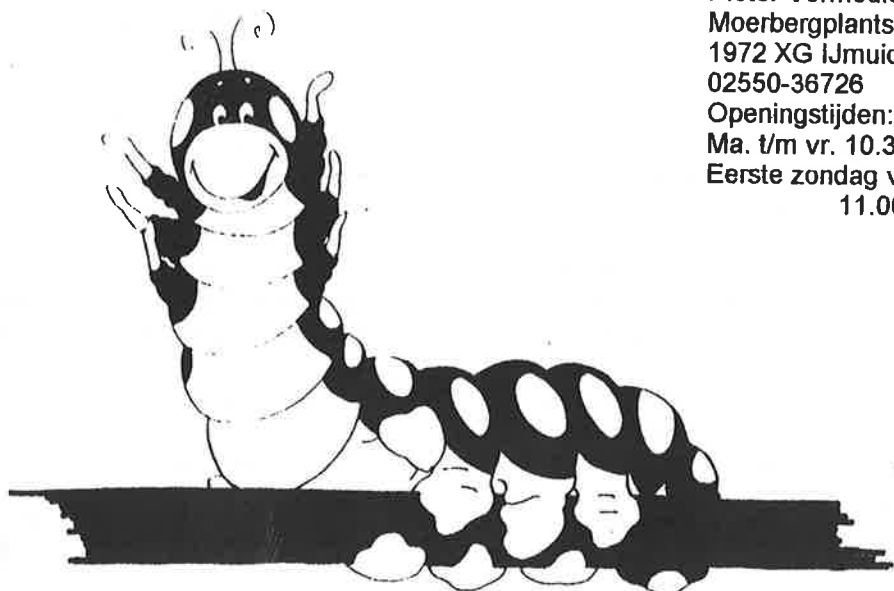
Een kleine rups, Rikkie Rups genaamd, neemt de bezoeker bij de hand. Hij laat ze kennismaken met het thema van de tentoonstelling: "groei en bloei". De kinderen worden uitgenodigd om overal mee te doen. Ze hebben daarbij al hun zintuigen nodig.

Het verhaal begint met de geboorte van Rikkie Rups als piepklein rupsje. Het rupsje eet en groeit steeds maar door. Intussen maakt het allerlei avonturen mee. Aan het slot van het verhaal ontmoeten wij een schitterende vlinder, die uit de pop van Rikkie Rups is gekropen.

Door de lotgevallen van het rupsje maken de bezoekers kennis met verschillende planten en dieren. Slimpie Slak is er daar één van. Zijn soortgenoten zijn in levende lijve in de tentoonstelling aanwezig. Dat geldt ook voor de familie van Bea Bij. Het blijkt zelfs dat de nijvere bijtjes tijdens hun leven allerlei verschillend werk moeten doen in de korf.

De bezoeker van deze tentoonstelling mogen kijken met hun handjes! Er kunnen puzzeltjes worden gemaakt, er kan aan bloemen worden geroken, er is een lees-/knuffelhoek, er is een spannende voelkast, er kan worden geluisterd naar dieregeluiden en de bewegingen van de dieren uit de tentoonstelling kunnen worden nagedaan.

Pieter Vermeulen Museum
Moerbergplantsoen 20
1972 XG IJmuiden
02550-36726
Openingstijden:
Ma. t/m vr. 10.30 - 17.00 uur
Eerste zondag van de maand
11.00 - 17.00 uur

noot voor de redactie:
Informatie bij Joke Herder-Brouwer. (ma.,wo.,do.)

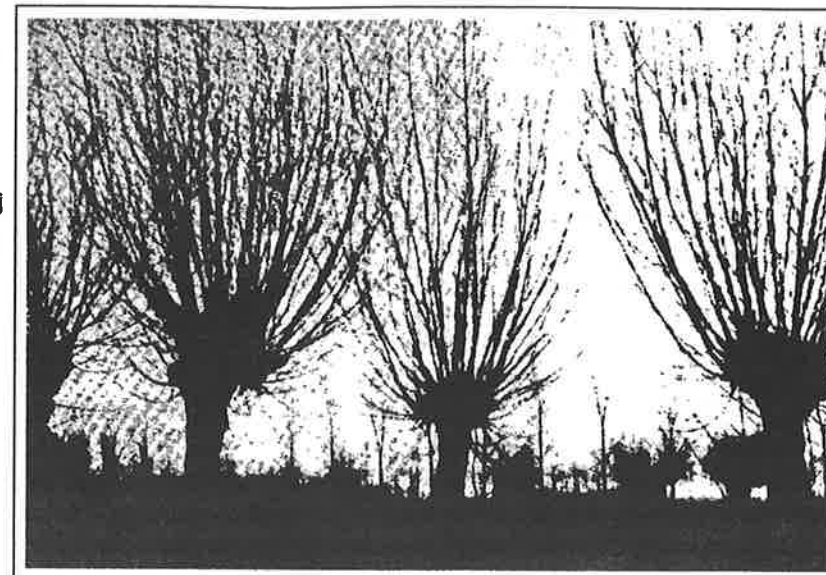
De Schietwilg

In het Hollandse en Utrechtse veenweidegebied is de Schietwilg een veel voorkomende boomsoort. Deze soort is daar veel aangeplant vanwege zijn gebruiksmogelijkheden en omdat hij goed gedijt in de drassige omstandigheden van het gebied. In geknotte vorm is hij nog het meest bekend. Deze onnatuurlijke vorm is het gevolg van het gebruik.

De schietwilg heeft z'n naam ongetwijfeld te danken aan z'n snelle groei. Bij een ongestoorde ontwikkeling groeit hij in tegenstelling tot de meeste andere wilgesoorten (struikvormers) uit tot een hoge boom met een vrij smalle, peervormige, gesloten kroon. De bladeren zijn lancetvormig, fijn

gezaagd en aan de onderzijde dicht zijde-achtig behaard. Door deze beharing maakt de kroon van de boom op afstand een zilvergrijze indruk (hij werd daarom in het verleden ook wel Zilverwilg genoemd).

Hij bloeit in het midden van de lente en is dan belangrijk als drachtplant voor bijen. Als boom kan hij een eeuw oud worden. Door de veel voorkomende watermerkziekte haalt hij deze leeftijd meestal niet. Deze ziekte tast de houtvaten aan waardoor de sapstroom wordt belemmerd. De ziekte kan voorkomen worden, door de boom eens in de drie tot vijf jaar te knotten. In de geknotte vorm gaat de Schietwilg dan ook veel langer mee.

toepassingsmogelijkheden, zoals oeverbescherming, afrastering, brandhout, gereedschap, etc. Dit gebruik bepaalde streekelgen benamingen zoals Bindhoutboom, Rijswilg, Fluitjeshout, etc. Maar door de opkomst van alternatieve materialen is in de loop der jaren het knotten door de boer

in onbruik geraakt. De takken van de wilgen groeiden daardoor onbeperkt uit. Omdat de meestal holle stam niet op zo'n weelderige uitgroei berekend is, was scheuren of afbreken van de stam het gevolg. Daardoor dreigt de karakteristieke knotwilg uit het landschap te verdwijnen.

Steenullen

Bij het behouden van knotwilgen (meestal Schietwilg) gaat het niet om de soort alleen. De Knotwilg biedt namelijk ruimte aan tal van dier- en plantesoorten. Op de bovenkant van geknotte wilgen blijft vaak water staan, zodat het hout gaat rotten en de boom hol wordt. Allerlei soorten vinden in dit rottend hout een geschikt milieu. Het meest treffen we hier plantesoorten als Bitterzoet, Eikvaren, Stekelvaren, Vlier en Gewone hennepnetel aan. Ook vinden we er tal van bijzondere mossen.

De holle ruimte in de stam, biedt een goede huisvesting aan diverse diersoorten. Het meest bekend is het broeden van steenuilen, die dankzij deze huisvesting veel talrijker voorkomen in gebieden met knotwilgen dan in de gebieden waar deze ontbreken.

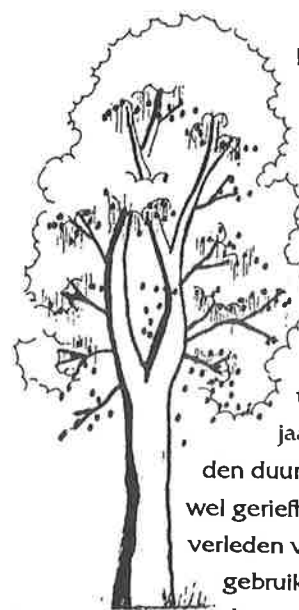
Verder biedt de knotwilg een onderkomen aan vele insecten (zoals Wilgestippelmot en Wilgesnuittor), vleermuizen, kleine roofdieren (marterachtigen) etc.

Grienden en geriefhoutbosjes

Naast de geknotte vorm van de Schietwilg die meestal in een rij op de grens van een kavel is aangeplant, treffen we de Schietwilg ook aan als griendhout of aangeplant binnen geriefhoutbosjes. Als griendhout is hij langs rivieren en

Knotwilg

De meeste knotwilgen zijn geknotte schietwilgen. Door de Schietwilg op twee meter van de grond af te zagen, wordt de groei van takhout met eenzelfde lengte en leeftijd bevorderd. Door deze takken eens in de drie tot vijf jaar af te zagen ontstaat er, op den duur, een knot. Het takhout, ook wel geriefhout genoemd, werd in het verleden voor verschillende doelen gebruikt. Vooral binnen het boerenbedrijf waren er veel

De schietwilg

veenstromen aangeplant. Bij deze vorm van exploitatie werden de takken op 50 cm. van de grond van de stam (stobbe) gekapt.

Vrijwilligers

Het verdwijnen van de knotwilg baarde veel mensen zorgen. Vanaf de 70-er jaren zijn daarom knotacties georganiseerd en vrijwilligersorganisaties opgericht, met

namen als Afgezaagd, Knotgroep Uithoorn, Knotgroep IVN en Werkgroep Bijl en Berk. Hiermee werd het behoud van de knotwilg bevorderd, onder meer in het veenweide gebied.

Het bestaan van deze groepen is vandaag de dag essentieel voor het instandhouden van de knotwilg. Zeer recent is de actie 'knokken voor knotten', waarmee de Stichting Landelijk Overleg Natuur- en Landschapsbeheer vrijwilligers mobiliseert om wilgen te knotten en aan te planten. Ook de gebruikers van het land waarop knotwilgen staan (boeren, waterschappen, gemeenten, etc.) hebben oog gekregen voor de waarden van de knotwilg. Zelfstandig of samen met de vrijwilligers zorgen zij voor het regelmatig onderhoud (knotten en planten).

Wie meer wil weten over het planten en onderhouden van knotwilgen kan terecht bij het LONL (Landelijk Overleg Natuur- en Landschapsbeheer), Donkerstraat 17, 3511 KB in Utrecht.

Bron: 'Veenweide' jaargang 6-nummer 4- december 1993

JAARPROGRAMMA NATUUR- EN MILIEUCENTRUM TER KLEEF 1994

7 mei

Manifestatie 'Natuurlijk Tuinieren'

Jaarlijks terugkerend evenement in samenwerking met diverse natuur- en milieuorganisaties. Thema van dit jaar: gebruiksplanten. Wilde plantenverkoop, rondleidingen door Stadskweektuin, dia-lezingen, informatiestands en nog meer.

± 5 juni

Uitreiking Haarlemse Milieuprijzen

Dit jaar worden de prijzen rond Wereldmilieudag uitgereikt aan scholen van het basisonderwijs en het voortgezet onderwijs.

19 juni t/m 24 juli

Natuurfotografie van Brigitta Witte

Een selectie van de mooiste foto's van deze Haarlemse fotografe.

31 juli t/m 2 oktober

Foto-expositie 'Mooi, niet mooi'

Haarlemmers worden uitgenodigd voor deze expositie foto's in te zenden, die weergeven wat hen wel en niet aanstaat in hun leefomgeving.

16 oktober t/m 11 december

Expositie 'Afval, duur betaald'

Deze t laat zien wat men zelf aan afvalpreventie kan doen.

Natuur- en Milieucentrum Ter Kleef, Kleverlaan 9, Haarlem

Openingstijden: ma t/m vr van 9.00 tot 15.30 uur, zo van 12.30 tot 15.30 uur.

Feestdagen gesloten.

Spaarnwoude Polderdag

Zondag 29 mei

Jaarlijks evenement in het polderlandschap van Spaarnwoude.

- Kleine expositie.
- Diverse wandel-, fiets-, en bootexkursies.
- Speciale kinderactiviteiten.
- Bekijken van waterdiertjes onder de stereomicroscop.
- Vogelobservatie met telescopen in de vogelhut aan de Spaarnwouderplas.
- De Groene Winkel van het IVN is de hele dag aanwezig.

De Polderdag is te bezoeken van 11.00 tot 16.00 uur, vanuit het Informatiecentrum Vreeburg, Kerkweg 4, Spaarnwoude.

Parkeergelegenheid is slechts spaarzaam aanwezig.

Informatie: Susan Kerstholt: 023-335718.

Exkursies kinderen/volwassenen Kennemerduinen

Zondag 5 juni

Vertrek: 11.00 uur; ingang Koevlak, Zeeweg, Overveen.

Kinderen vanaf 4 jaar gaan apart met een gids op stap; onderwijl kunnen ouders en begeleiders aan een andere exkursie deelnemen waarvan begin-, en eindtijden parallel lopen.

Duur: 1,5 uur. Voor belangstellenden zonder kinderen is er een exkursie van 2 uur.

Toegangskaat verplicht. Informatie: Hetty van Halder: 023-246488.

Rondleiding Heemtuin Hillegom

Zondag 12 juni

Vertrek: 11.00 uur; ingang Couperuswende, Elsbroek, Hillegom.

Duur: 1,5 uur. Informatie: Wil van Beek: 02520-17668. B.g.g: VVV Hillegom: 02520-15772.

Exkursie Zeedorpenlandschap

Zondag 26 juni, Zuidduinen.

Grootste restant van een duingebied dat is verbonden met de eeuwenoude Zandvoortse zeedorpencultuur. De karakteristieke zeedorpenvegetatie is hier rijk ontwikkeld.

Vertrek: 9.30 uur; parkeerterrein Brederodestraat/Ir.g.Friedhoffplein, Zandvoort zuidwest.

Duur: 2 uur. Informatie: Jan Hartog: 023-358467.

Vlinderexkursie

Zondag 10 juli, Middenduin.

I.s.m. de K.N.N.V. Dagvlinderwerkgroep Zuid-Kennemerland.

Vertrek: 11.00 uur; ingang Duinlustweg, Overveen. Duur: 2 uur.

Informatie: Cock Meijer: 023-247437.

Kinderexkursie diersporen

Zondag 11 september: Koningshof.

Kinderen vanaf 4 jaar gaan zonder ouders met de gids op pad.

Vertrek: 11.00 uur; ingang Duinlustweg, Overveen. Duur: 1,5 uur.

Informatie: Emmy van de Wiel: 023-246723.

Dagtocht Oostvaardersplassen

Zaterdag 17 september

Ter gelegenheid van het 15-jarig bestaan van de afdeling. Uitsluitend voor leden en donateurs. Zie verder de aankondiging in de Toorts.

Rondleidingen Thijsses Hof

Iedere eerste zondag in de maand wordt er een rondleiding verzorgd door vrijwilligers van de hof en gidsen van het IVN.

Aanvang: 14.00 uur. Geen rondleidingen in juli en augustus.

Deelname aan de activiteiten is gratis. Voor eventuele toegangskaat dient men zelf te zorgen. Aanmelden voor de activiteiten is niet nodig! De activiteiten gaan altijd door! Bij de activiteiten zijn honden niet toegestaan! Om parkeeroverlast op de terreinen te voorkomen, wordt men verzocht om gebruik te maken van de fiets of het openbaar vervoer.

Exkursieprogramma Voorjaar-Zomer 1994

Vereniging voor Natuur- en Milieuedukatie, afdeling Haarlem en omstreken

Secretariaat: Tijdelijk telefonische informatie via Mw.C.C. Allaert, Telefoon 023-252289.

Vogelexkursie

Zondag 24 april: Landgoed Waterland.

I.s.m. Vogelwerkgroep Zuid-Kennemerland. Onder meer aandacht voor vogelzang en de reigerkolonie.

Vertrek: 7.30 uur; ingang Rijksweg, Velsen-Zuid.

Duur: 2 uur. Kijker aanbevolen. Informatie: Eric van Bakel: 023-257228.

Zangvogelexkursie

Vrijdag 6 mei: Landgoederen Leyduin/Vinkenduin/Woestduin.

I.s.m. Vogelwerkgroep Zuid-Kennemerland.

Vertrek: 19.00 uur; parkeerplaats Manpadslaan, Heemstede zuid-west.

Duur: 2 uur. Bij voldoende belangstelling wordt er in de schemering aandacht geschonken aan nachtvogels. Kijker aanbevolen.

Informatie: Mieke Wilmlink: 023-287528.

Weidevogelexkursie

Zondag 8 mei: Hekslootpolder.

I.s.m. Vereniging Behoud de Hekslootpolder en Vogelwerkgroep Zuid-Kennemerland.

Vertrek: 7.30 uur; hoek Spaarndamseweg/Vondelweg, Haarlem/Noord.

Duur: 2 uur. Kijker aanbevolen. Informatie: Fred Hagens: 023-312427.

Rondleiding Kostverlorenpark

Zaterdag 14 mei

Duinterrein met interessante cultuurhistorie en rijke flora.

Vertrek: 11.00 uur; ingang Quarles van Uffordlaan 1, Zandvoort.

Duur: 2 uur. Informatie: Martin Daalmeijer: 023-333909.

Exkursie geneeskrachtige en eetbare kruiden

Zondag 15 mei: Middenduin.

Vertrek: 9.00 uur; ingang Duinlustweg, Overveen.

Duur: 2 uur. Informatie: Mona Schön Westerduin: 023-264411.

Exkursie geneeskrachtige en eetbare kruiden

Dinsdag 17 mei: Middenduin.

Vertrek: 9.00 uur; ingang Duinlustweg, Overveen.

Duur: 2 uur. Informatie: Jan Hartog: 023-358467.

Exkursie waterdierpjes

Zaterdag 21 mei: Oude Beek Hillegom.

I.s.m. de K.N.N.V.

Vertrek: 13.45 uur; parkeergarage Henri Dunantplein (bij winkelcentrum Hillegom). Duur: 2 uur.

Informatie: Kees Langeveld: 02550-24689.

Hr. Th. Litjens
Heemstede Dreef 293
2101 KT Heemstede

X 19.00 u